

Zvončarski običaji Zvoneće u suvremenom ruhu

Vlastelin, Patricia

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:169858>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-21**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

PATRICIA VLASTELIN
ZVONČARSKI OBIČAJI ZVONEĆE U SUVREMENOM RUHU
(Završni rad)

Pula, srpanj, 2019.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

PATRICIA VLASTELIN
ZVONČARSKI OBIČAJI ZVONEĆE U SUVREMENOM RUHU
(Završni rad)

JMBAG: 0303067397

Studijski smjer: Preddiplomski stručni studij Predškolski odgoj

Predmet: Usmena zavičajna baština

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Teorija i povijest književnosti

Mentor: izv. prof. dr. sc. Vjekoslava Jurdana

Pula, srpanj, 2019.

Sadržaj:

1. Uvod	1
2. Zvoneća	2
3. Zvončari općenito	3
3.1. Izgled zvončara	3
4. Usporedba legendi o nastanku zvončara	5
5. <i>Zvončarska montura</i>	7
5.1. <i>Zvonci</i>	7
5.2. <i>Klobuk</i>	8
5.3. <i>Ovčja koža</i>	9
5.4. <i>Balta</i>	11
5.5. <i>Facol</i>	12
6. Odjeća zvončara	12
7. Zvončari u razdoblju između Prvog i Drugog svjetskog rata	14
8. Tradicionalni zvončarski pohodi	15
9. <i>Obahajanje komuna na Pust</i>	17
10. <i>Ča znači bit Zvonejski zvončar?</i>	19
11. Uloga žena	21
12. <i>Rožice</i>	22
13. Hrana i piće	27
13.1. <i>Piće</i>	29
14. Zaključak	30
15. Popis literature	31
16. Popis fotografija	32
17. Prilozi	33
17.1. Rječnik	33
17.2. Zvončari iz ženske perspektive	34
18. Sažetak	36

1. Uvod

U ovom završnom radu govori se o *Zvonejskim* zvončarima – pokladnim običajima riječkog prstena, uvrštenima na UNESCO-vu listu nematerijalne kulturne baštine. Zvončarski su običaji na tom području dio stoljećima stare tradicije. Stanovnici Kastavštine diče se i ponose Zvončarima, biti zvončar dokaz je rodne pripadnosti, te poštovanja ostavštine predaka. *Zvonejski* zvončari specifični su po tumačenju zvončarskih pohoda, smatraju kako zvončari ne bi trebali odlaziti na razne priredbe i karnevale, već da bi trebali ostati na svom izvornom teritoriju, te susjedna mjesta ophoditi po *beleh puteh* kao što su to činili njihovi predci.

Razlog odabira upravo ove teme leži duboko u tradiciji i ljubavi koju autorica gaji prema spomenutim običajima. Naime, na području Kastavštine s kojeg autorica potječe, zvončari su ponos, ljubav, a za pojedince i smisao života. Upravo zbog toga autorica želi ukazati na važnost njegovanja tradicije i prenošenja ljubavi na mlađe generacije, kao i na upoznavanje ostale populacije s tim običajima.

Za potrebe završnog rada provedeno je nekoliko intervjua među pripadnicima *Zvonejskeh zvončari*. Važno je naglasiti da su odabrani ispitanici različitih dobnih skupina, no da su odgovori vrlo slični, bez obzira na godine. Prikazi intervjua nalaze se u poglavljima *Obahajanje komuna na pust, te Ča znači bit Zvonejski zvončar?*

Nastanak običaja o kojima se piše u ovom radu tumači se usmenom legendom. Naime, ovaj rad nastao je u okviru kolegija Usmena zavičajna baština, pa je temelj odabranog istraživanja, legenda, jedan od žanrova usmene književnosti. Ta zapisana usmena legenda bit će usporedno analizirana s drugom legendom koja još uvijek živi u usmenom kazivanju među stanovnicima Kastavštine.

Nadalje, kako bi se lakše uočile razlike kroz vrijeme, detalji ali i naglasila važnost određenih struktura, prilažu se brojne fotografije, mahom iz privatne arhive autorice. U radu se u znatnoj mjeri rabe riječi čakavskoga narječja, s toga je priložen i njihov tumač, tj. rječnik.

2. Zvoneća

Naselje Zvoneća ključni je pojam za razumijevanje ovog završnog rada. Naime, običaji koje se promatra, bilježi i istražuje, kao i ljudi s kojima se razgovara, proučava i raspravlja o običajima, potječu ili žive u ovom mjestu. Upravo je zbog toga ključno definirati posebnosti Zvoneće.

Nastajanje Zvoneće nije moguće smjestiti u točan vremenski okvir. Zvoneća je naselje u općini Matulji u Primorsko-goranskoj županiji. U mikroregiji sjevernoga hrvatskog primorja osam je kilometara sjeverozapadno udaljeno od svoga općinskog središta. Zvoneća je područje koje se nalazi na jugoistočnom obronku, na strmoj zavali koja se penje od sela Zaluki do sela Perka. S jugozapadne strane graniči s glavnom cestom Zvoneća – Mune, a sa sjeveroistočne i sjeverne sa šumom prema Brgudu. Dijelovi naselja su zaseoci: Gašpari, Kriva, Lisina, Perka, Škrapna, Sušnji. (Gržinić, 2011: 64)

Zvoneća je posebno mjesto koje unatoč tijeku vremena, nije izgubilo svoju srž, dušu i emociju. To se očituje i u arhitekturi mjesta, koja je još očuvana, ali običaji su ono što Zvoneću drži živom. Ondje se često može čuti *Boje da se zatare selo nego užanca*.¹ Upravo je to slogan po kojem se život ovog kraja, unatoč suvremenim zbivanjima, još uvijek odvija. U tom mjestu s njegovim zaseocima, običaji još žive.

¹ *Boje da se zatare selo nego užanca* – Bolje da izumre selo nego običaji.

3. Zvončari općenito

Točnu definiciju zvončara teško je pronaći, neki izvori navode kako su oni *najpoznatiji ophodnici pokladne stočarske magije*, neki pak govore kako se *zvončarskim pohodima utjelovljuje drevna magije prizivanja plodnosti*. (Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, godišnji pokladni ophod zvončari s područja Kastavštine, 2019.).

No, sa sigurnošću možemo reći da su zvončari iznimni čuvari tradicije Kastavštine, te vrijedno kulturno blago, uvršteno na UNESCO-vu reprezentativnu listu nematerijalne baštine čovječanstva.

3.1. Izgled zvončara

Temeljno, zvončare možemo podijeliti u dvije skupine: zvončare s *maškarun²* i *jednen zvoncon³* i one s *krabujosnicun⁴* ili *klobukom* ukrašenim *zvončarskemi rožicama* i *z tri zvonca*. Druga obilježja pojedinih skupina su vrlo slična, svi zvončari nose *bele brageši⁵*, *mornarsku maju ili stomanju na kvadri⁶*, *ovčju kožu, baltu ili mačuku⁷*, *črni postoli⁸*, *kopice ili žoki⁹*.

Važno je napomenuti kako su ovo prividne, grube razlike. Osim tih navedenih znakovitih razlika koje se očituju u opremi, zvončari se razlikuju po hodu i po sitnim ritualima, koji ovise o danu i prirodi njihova ophoda.

U radu, pisat će se prvenstveno o Zvonejskim zvončarima. Zvonejski zvončari za svoj tradicionalni pohod u Rukavac (susjedno mjesto) nose *klobuk z zvončarskemi rožicama, mornarsku maju, bele brageši, žoki, črni postoli, kožu, tri zvonca, baltu i facol*. Dok za onaj manje formalni pohod, po samom selu, na dan *Pusta¹⁰* imaju nešto drukčiju *monturu*. Razlikuje se odjeća, umjesto mornarske majice, nosi se *stomanja na*

² *Maškara* – u ovom kontekstu maska koja prekriva glavu zvončara.

³ *Jedan zvonac* – Jedno zvono.

⁴ *Krabujsonica* – dijalektalni naziv za klobuk ukrašen papirnatim cvijećem.

⁵ *Brageši* – hlače.

⁶ *Stomanja na kvadri* – karirana košulja.

⁷ *Balta* ili *mačuka* – dio zvončarske opreme koji zvončar drži u ruci, najčešće asocira na oružje ili oruđe.

⁸ *Črni postoli* – crne cipele.

⁹ *Kopice* ili *žoki* – vunene čarape.

¹⁰ *Pust* ; *dan Pusta* – utorak, dan prije *Pepelnice*.

*kvadri*¹¹, a umjesto bijelih hlača nose se *brageši od trliža*¹², u modernije vrijeme i tamnoplave traperice.

Fotografija 1.¹³

¹¹ *Stomanja na kvadri* – košulja sa uzorkom kvadrata, najčešće sa nijansama crvene boje.

¹² *Brageši od trliža* – tamnoplave radničke hlače.

¹³ Fotografija 1. – *Zvonejski zvončari* – zvončari z tri zvonca i klobukon. Autorica rada: Patricia Vlastelin, 2011. godina.

4. Usporedba legendi o nastanku zvončara

Točni podaci o godinama nastanka opisanih pokladnih običaja nisu poznati, kao ni povod nastanka. Danas je uvriježeno tumačenje kako su spomenuti običaji povezani s tjeranjem zlih duhova i prizivanjem proljeća, dobre, plodne godine. I takvo tumačenje u sebi ima fantastične elemente zlih duhova, te bi se moglo reći da gotovo graniči s legendom.

Sukladno navedenim činjenicama, u području Kastavštine vjeruje se u legendu koja je i danas prisutna među stanovnicima.

U nastavku se navode te uspoređuju legenda zapisana u literaturi i ona snimljena od živućeg govornika s tog područja.

Zapisana legenda u potpunosti preuzeta iz literature. (Host, 2013: 66)

Kada su zdavni, pred čuda let Turki¹⁴ provalili na Grobniško polje, judi¹⁵ nisu znali kako bi se od njih obranili, pak su se ogrnuli z ovčjemi kožami, okole pasa stavili zvonci od blaga, na glavi stavili grde maškari, va jenu ruku zeli sekiri¹⁶, a va drugu popela i onda su počeli jako matačit¹⁷ s temi sekirami, z popelon stresat i jako juhuhat¹⁸. Turki nisu znali ča je to, pa su se jako prestrašili i pobjegli. A pokla tega Turki su sako leto pitali: „Kad će doći onaj dan kad je kaurin poludio?“ Tako Turki nisu nikada do nas prišli.

Legenda prisutna među stanovnicima Kastavštine, audio zapis¹⁹ izvornog govornika sedamdesetogodišnjaka iz Zvoneće:

¹⁴ Turki – Turci.

¹⁵ Judi – ljudi.

¹⁶ Sekiri – sjekire.

¹⁷ Matačit – ludovat.

¹⁸ Juhuhat – vikati.

¹⁹ Audio zapis snimila je autorica seminara, 10. 11. 2017. godine, u Zvonećoj. Izvorni govornik je Goran Šepić, autoričin djed.

Prišal je glas, judi ala homo, otpravit se j', aš su Turci za grada, trebe se očuvat. Samo na ki način?! Z vojskun se ni moglo aš ih je bilo malo, Turci su bili jači. Zmislili²⁰ su se da te se obuć va koži, stavit nekakovi zvonci od blaga, zet balti, a na glavu stavit glavu od kakovega blaga. Kravi, al ovci. Delat velu kriču²¹, tulit va rogi i zvonit. Kada su Turci to videli, ustrašili su se i pobešli.

Prvenstveno, obje verzije legende koriste isti ili vrlo sličan jezični izraz, tipičan za područje na kojem se ovi običaji njeguju. Vrlo slično i sa istim elementima opisuje se isti događaj.

Turci su na ovo područje prodirali između 1470. godine i 1499. godine, a posljednji je bio 1511.godine. (Šepić-Bertin, 1997:14)

Postavlja se pitanje potječe li legenda još iz tog razdoblja. No, svakako povijesne činjenice i današnje stanje na području Kastavštine daju nam naslutiti da se da se takva povijesna epizoda između Hrvata i Turaka nekad zaista i odigrala. Naime, povijesne činjenice govore kako Turci na područje Kastavštine nikada nisu uspjeli prodrijeti, a današnji zvončari prisutni u jednom dijelu tog područja još uvijek nose maske, dok svi nose *zvonci, ovčje koži i balti* ili *mačuhi*.

Te činjenice navodi i živući govornik u svom prepričavanju legende, *dokaz da se j' to stvarno dogodilo je i danas ovde, Turci h nan nikada nisu arivali, a i dosta je videt današnji zvončari, neki imaju maškari, a si imaju ovčje koži, zvonci i balti.*

²⁰ Zmislet – sjetiti se.

²¹ Kriča – buka.

5. Zvončarska montura

Kao što je već spomenuto, zvončari se temeljno razlikuju u broju zvona i onome što nose na glavi. No, nemoguće je govoriti o zvončarima, a ne opisati njihovu *monturu*²² malo detaljnije. Sukladno tome da se u radu promatra prvenstveno Zvonejske zvončare, njihovo razvijanje i mijenjanje kroz vrijeme, kao i samo postojanje, opisivat će se isključivo *montura* spomenutih zvončara.

5.1. Zvonci

Osnovni dio opreme svakog zvončara prvenstveno su *zvonci*. Zvonejski zvončari, neovisno o prirodi ophoda, oko struka nose *tri zvonca* vezana čvrstim konopima na poseban način.

Kako su se kroz vrijeme industrija i materijali za široku primjenu mijenjali, tako su se promijenili i materijali za izradu zvona. Nekada su zvona bila mnogo teža nego danas, upravo je i to jedan od razloga zašto se smatralo da zvončar mora biti jak i u naponu snage. No, danas se zvona izrađuju od lakšeg materijala prvenstveno da ih zvončar može lakše nositi cijeli dan.

²² *Montura* – oprema.

5.2. Klobuk

Iako su nekada svi zvončari, pa tako i Zvonejski imali maske, danas, iz povijesnih razloga to više nije slučaj. Zvonejski zvončari na svojim glavama nose klobuk.

Govoreći o samoj izradi klobuka, bitno je napomenuti da postoje jasna pravila koja se moraju poštivati, zbog toga što je klobuk jedno od glavnih obilježja svake zvončarske skupine i upravo se po njemu skupine najčešće i razlikuju. Klobuk valja svake godine iznova izraditi zbog prirodnih materijala koji se koriste za samu izradu.

Proces izrade traje i po nekoliko dana. Najprije se klobuk ovije u crvenu tkaninu. Zatim se prišivaju grančice vrbe *žukve* omotane u zeleni krep papir na koji se dodaju komadići bijele vate (*mačići*). Nakon toga se na klobuk prišije bodljikava šparoga koja se ukrašava *zvončarskemi rožicama* – raznobojnim cvijećem izrađenim od krep papira.

Klobuk Zvonejskih zvončara vrlo je sličan onomu drugih skupina, ali isto tako postoje specifičnosti po kojima je prepoznatljiv. Prvenstveno to je *fijok*²³, izrađen od bijeloga krep papira te ostavljen na prednju stranu oboda, upravo je on najkarakterističnije obilježje *Zvonejskega klobuka*. *Mačići*²⁴, pričvršćeni za grančice *žukve* također su specifični, kao i činjenica da se na klobuku ne smije nalaziti plavi cvijet.

Postoji nekoliko zanimljivih činjenica u svezi sa Zvonejskim klobukom. Kroz povijest, Zvonejski se klobuk mijenjao. S obzirom na to da je Zvoneća smještena podno Čićarije, u zaleđu Rijeke, biljka šparoge nikada na tom području nije uspijevala, te su Zvonećani na svojim klobucima nosili *jelvicu*²⁵, male grančice bora. Nažalost, u literaturi nije zabilježeno kada su se prestale nositi grančice bora, ali stariji stanovnici Zvoneće na pitanje kada se dogodila promjena odgovaraju: *Kad su veturi*²⁶ *prišle na Zvoneću*. Pretpostavka je da su se automobili u tom kraju pojavili 50-tih ili 60-tih godina prošlog stoljeća, te da je tada odlazak u priobalne krajeve bio jednostavniji, pa sukladno tome bilo lakše i dostupnije priskrbiti šparogu, dijelove njezine bodljikave, drvenaste stabljike.

²³ *Fijok* – mašna.

²⁴ *Mačići* – kolokvijalni naziv za male bijele pupoljke vrbe lve.

²⁵ *Jelvica* – grančice jele.

²⁶ *Vetura* – auto.

Također, zanimljivo je da su *Zvonejski klobuki* posebni upravo po načinu izrade cvjetova, te je njihova izrada povjerena ženama. Kasnije u radu, biti će pomno opisan i slikovno prikazan postupak izrade *zvončarske rožice*.

Fotografija 2.²⁷

5.3. Ovčja koža

Ovčja koža također je sastavni dio zvončarske opreme, neovisno o kojoj se zvončarskoj skupini radi. Ona je svojom dlakavom stranom okrenuta prema van, prekriva cijela leđa i ramena zvončara, a trebala bi dopirati do koljena. Prsa ostaju nepokrivena, a na njima se križa užad koja služi za povezivanje kože.

U prošlim vremenima kada su se stanovnici Kastavštine bavili stočarstvom, nalaženje kože nije predstavljalo osobit problem. No, u novije doba, kada je ovaca sve manje, nalaženje kože postaje tegobno. I to iz više razloga. Prvi i onaj najveći je nedostatak ovaca, zvončari su zato primorani nabavljati kože na Cresu, u Sloveniji ili Bosni. Problem predstavlja i estetika. U prošlim vremenima, zvončari su svoju kožu šivali od više dijelova različitih koža, dok danas to nije slučaj. U današnjem se vremenu nastoji

²⁷ Fotografija 2. – *Zvonejski klobuk* (fotografija iz privatne zbirke autorice završnog rada).

da koža bude što pahuljastija, nježnija, svjetlija. U konačnici, problem je i financijske prirode, naime kože nisu nimalo jeftine, mogu dosezati cijenu i od nekoliko tisuća kuna.

Fotografija 3.²⁸

²⁸ Fotografija 3. – *Ovčja koža* – autor fotografije Dalibor Babić.

5.4. *Balta*

Ono što zvončar nosi u ruci naziva se *balta*. Izrađuje se najčešće od drva ili je životinjskog podrijetla. Ukoliko je drvena, asocira na oruđe ili oružje, životinjske glave ili pak trseve. One životinjskog podrijetla najčešće su rogovi krave, jelena, ovna ili neke druge rogate životinje.

Kao i gotovo svaki dio zvončarske opreme, *balta* također može biti teška. Upravo se zbog toga izradi *balte* posvećuje puno vremena. Pazi se od kakve će se vrste drva izrađivati, koliko će biti velika, široka. Kada se obrađuju rogovi, procedura je također dugotrajna. Treba obratiti pažnju na vrijeme kuhanja roga, debljinu roga, način brušenja, te mnoge druge faktore.

Fotografija 4.²⁹

²⁹ Fotografija 4. – Balta – autor fotografije Dalibor Babić.

5.5. *Facol*

Bitan dio zvončarske *monture* je i *facol*. Marama cvjetnog uzorka koju zvončari nose prebačenu preko ramena i vezanu na prsima. Najčešće je crvene boje, ali se pojavljuje i u bijeloj ili zelenoj boji.

6. Odjeća zvončara

Kao što je već spomenuto, *Zvonejski zvončari* nose *bele brageši*, *mornarske maji*, *facol*, *žoki* i *črni postoli*.

No, stari zvončari navode: *Negdar to ni bilo tako, obukal je ki j' ča imel*³⁰!

Zvončari nisu bili uniformirani, nije bilo važno hoće li netko za tradicionalni pohod obući *mornarsku maju* ili *stomanju na kvadri*. Kao što je bilo manje važno hoće li hlače imati bijelu prugu sa strane ili ne. Odraz je to i neimaštine u ono vrijeme, odjeća se posuđivala međusobno, neovisno o različitim skupinama. Promatrajući fotografije iz tog vremena, razlike u odjeći, unutar iste skupine vrlo su lako uočive. U literaturi se navodi zanimljiva izjava starijeg *Zvonejskog zvončara*, ljutitog na mlađe naraštaje grupe *Si su va mornarsken, kot mornari – Zvonejski mornari! Al tako to nekad ni bilo*. (Nikočević, 2014:42)

Postoje tumačenja da su majice sa plavo-bijelim prugama ušle u upotrebu nakon Drugog svjetskog rata, no ujedno, postoje i fotografije iz dvadesetih i tridesetih godina prošlog stoljeća, koje dokazuju da su mornarske majice već tada bile u upotrebi.

Hlače su se isto tako mijenjale kroz povijest, s godinama su se crvene pruge prišivale pa odšivale, no danas *Zvonejski zvončari* nose bijele hlače bez crvene pruge.

Danas se odjeći pridaje izrazito velika pažnja, naročito na dan tradicionalnog pohoda u Rukavac, tada sve mora *bit po špage*. Dok na dan *Pusta*, stvari postaju opuštenije. Nema više toliko pravila. Zvončari nose radničke hlače od *trliža* ili traper hlače, karirane košulje te uobičajenu opremu zvončara.

³⁰ *Negdar to ni bilo tako, obukal je ki j' ča imel* – Nekada to nije bilo tako, obukao je tko je što imao.

Fotografija 5.³¹

³¹ Fotografija 5. – Zvonejski zvončari '60-ih godina (fotografija iz privatne zbirke autorice završnog rada).

7. Zvončari u razdoblju između Prvog i Drugog svjetskog rata

Do promjene u maskama među zvončarima manjih mjesta došlo je kad je jedan dio teritorija današnje Hrvatske pripao Italiji, a drugi Kraljevini SHS. Onaj dio koji je bio pod Italijom zabranjivao je maske, stoga su zvončari svoje maske zamijenili šeširima, tzv. klobucima. (Ministarstvo kulture, 2019.)

Upravo je to glavni razlog današnjeg razlikovanja zvončara. Naime, za vrijeme Drugog svjetskog rata dio teritorija bio je pod opsadom Italije, talijanska je vlast branila ove pokladne običaje. No, kako se stanovništvo konstantno odupiralo tim zabranama, stvoren je kompromis. Dozvoljeno je da se nose zvona, ali ne i maske koje bi pokrivale glavu.

Neki tumače kako su maske bile zabranjene radi straha talijanskih vojnika, bojali su se potencijalnih napadača pod maskama, s obzirom na to da lokalno stanovništvo nije simpatiziralo vlast. (...) *zač je, kada su Talijani prišli te su maski zabranili, pod maškarun je mogal čovek ubit, a ne bi se znalo ki je, ma su pustili da se zvonci nosi, samo da se vidi lice, da se čovek pozna. (Nikočević, 2014:36)*

8. Tradicionalni zvončarski pohodi

Tradicionalna zvončarska *obahajanja* događaju se nedjeljama. U razdoblju od 17. siječnja (*Antonja* –blagdan sv. *Antuna*, početak *pusta*) pa do *čiste sredi, pepelnice*. *Svaka zvončarska grupa ima određenu svoju nedjelju za tradicionalni pohod.*³² Prvi po redu su uvijek *Rukavački zvončari* koji posjećuju svoje prijatelje u susjednom mjestu *Zvoneća*. Nakon njih na red dolaze *Zvonećani*, oni pak *vraćaju posjet* i odlaze do prijatelja u *Rukavac*. *Tjedan dana nakon što su ih posjetili Rukavčani (ili dva, ako je loše vrijeme ili izuzetno dugo pokladno razdoblje) Zvonećani kroz zaseok Sušnji kreću prema Rukavcu opreko Zdemera, Kućela i Biškupa. Iz Rukavca idu prema Jušićima, Jurdanima, Mučićima, te se potom preko Brešca i Zaluka uspinju prema svom selu.* (Nikočević, 2014:55) Taj je pohod vrlo formalan, strog i mnogo važniji od onog koji će uslijediti dan prije *Pepelnice*. Zvončari pred sobom imaju ne mali broj kilometara koji moraju proći, zbog toga je zadržavanje u pojedinom mjestu unaprijed određeno, a toleriraju se mala odstupanja. Način i brzina hoda su ujednačeni, te svaki zvončar mora moći pratiti tempo kako zbog njega skupine ne bi zaostajala.

Zvončari se sastaju ujutro, te na pohod kreću najčešće oko devet sati ujutro, a na *Zvoneću* se vraćaju oko devetnaest sati navečer.

Na tradicionalni zvončarski pohod, zvončari ne idu sami. *Povorku zvončara predvodi majst z majon.* (Nikočević, 2014:48) Njegova je uloga, osim najavljivanja zvončarske skupine, označavanje puta i upozoravanje ljudi da se pomaknu sa puta kojim prolaze zvončari, ili mjesta gdje formiraju *kolo*³³. Nakon *majista*, korača *muzika*, najčešće nekoliko svirača harmonike, bubnja, nerijetko trube i klarineta. Neposredno ispred zvončara, te uz zvončare, hodaju *ćaći*, muškarci koji su nekada bili zvončari te iza sebe imaju zavidan *zvončarski staž*. Zvončari se na pohodima kreću u parovima, izuzev onih u prvom i zadnjem redu, oni su najčešće u formaciji trojki. Spomenuti su najuočljiviji, oni prvi među najstarijima, a oni zadnji u naponu snage.

Tradicionalni se pohodi održavaju neovisno o meteorološkim (ne)prilikama. Ukoliko ujutro nema padalina, kreće se na pohod. U slučaju da se i samo nekoliko minuta nakon pokreta vremenske prilike naglo pogoršaju, zvončari svoj pohod ne prekidaju.

³² *Ibidem*, str. 45.

³³ *Kolo* – formacija kruga.

Na ovakvim pohodima pokazuju svoju snagu, izdržljivost i muževnost. Odustajanje nije prihvatljivo osim u nekim iznimnim situacijama, koje nisu česte.

Biti zvončar koji odlazi na ovakav pohod, iznimna je čast i zadovoljstvo, to je ponos i dokaz muževnosti, snage i pripadnosti kraju iz kojeg sam zvončar dolazi.

Fotografija 6.³⁴

³⁴ Fotografija 6. – Zvonejski zvončari na svom tradicionalnom ophodu 1961. godine (fotografija iz privatne zbirke autorice završnog rada).

9. Obahajanje komuna na Pust

Zvonejski zvončari osim tradicionalnog pohoda u Rukavac, imaju i pohod po selu na dan *Pusta*. Ta dva pohoda razlikuju se po mnogočemu, a ponajviše po samom duhu pohoda. *Obahajanje komuna na pust*³⁵ znatno je opuštenije, vrijedi manje pravila, te je mnogo više toga dozvoljeno.

U Zvonećoj danas, na Pust, kao i u Rukavcu, zvona nose oni mladići koji se sljedeće godine spremaju u ophod prema Rukavcu pa se ponekad u grupi od nekoliko pa sve do petnaestak zvončara okupe mladi zvončari – početnici i oni koji više ne mogu ili ne žele ići na veliki ophod do Rukavca i ostalih mjesta.

Na dan *Pusta*, *brusi se zvončarski korak i mot*, mladi zvončari taj dan prolaze svojevrsan test, kako bi naredne godine mogli prisustvovati velikom zvončarskom pohodu u Rukavac.

Zaluki, Perka, Gašpari, Škrapna, Kriva, Zdemer, Sušnji i Zvoneća zaseoci su koje Zvonejski zvončari posjećuju taj dan, oni obilaze kuće, druže se sa domaćinima, te uživaju u gastronomskim pripravcima koje su domaćini pripremili za njih taj dan. Više nema *regula* vezanih za vrijeme, raspored parova. Najčešće zvončari dođu u *centar zaselka* te se dogovore kada se ponovo nađu na tom istom mjestu. Zatim se razdvoje i odlaze u posjet domaćinima te svojevolski određuju vrijeme koje tamo provode.

Važan dio *obahajanja komuna na pust* su i *maškare*, grupa maskiranih pojedinaca koja uz muziku, pjesmu i ples prati zvončare. Susreće se sa njima, zvončar na dan *Pusta* može zaplesati sa domaćinima ili maškarom, dok je to za vrijeme pohoda u Rukavac strogo zabranjeno.

U intervjuu provedenom za potrebe ovog završnog rada, Dino Sušanjan govori upravo o razlici pohoda u Rukavac i onoga na dan *Pusta*.

To j' vela razlika, kada reš Rukavac imaš jušto orarij, na osan i pol se nać, deveta ura ganut. Znas se kade se do kada more bit, cel dan se sili da prideš okol sedme večer na Zvoneću, bez obzira kakovo j' vreme. A ča se tiče Zvoneće na Pust, to j' više kod nekakova zezancija. Jedanput se re Zaluki, jedanput ne re. Neki put ih jutro počne

³⁵ *Obahajanje komuna* – Obilazak šireg kruga sela.

deset, pa neki pride Škrapni. Ne gjeda se ki kada pride, i da neku dobu ferma ni nekakova regula. To j' više užanca. Ali i sakako je čuda lagje, imaš jedno kolo va sele i reš po kućah. Dva al tri va jednu, dva, tri va drugu kuću, pak se promene. Dogovori se, do pol uri na kraj sela i remo daje.

Fotografija 7.³⁶

³⁶ Fotografija 7. – Zvončar i maškara plešu na dan Pusta na Zvonečoj. Fotografija iz privatne zbirke autorice završnog rada, nastala 80-ih godina.

Fotografija 8.³⁷

10. Ča znači bit Zvonejski zvončar?

Imajući u svijesti činjenicu da su *Zvonejski zvončari* jedna od najstarijih zvončarskih skupina ovog kraja, naglašava se činjenica da se poimanje zvončara kroz povijest mijenjalo. Kako tvrdi Nikočević u *Zvončari i njihovi odjeci*, zvončari su nekada bili na marginama društva. Osobe društveno neprihvatljive, neuklopljene, pojedinci koji su se isticali, no najčešće ne po dobrome. Česti sinonimi za zvončare bili su pijanci, seljaci i neuki. No s vremenom takva su se poimanja promijenila, još uvijek ne u potpunosti. Ostalo je ono iskonsko, da je zvončar *grez, jak, vredan, malo drugačji od drugeh*, da zvončar ne može biti svatko, već da za to mora zadovoljiti kriterije pripadnosti mjestu, krvnog srodstva, dobi.

Stanovnicima ovog kraja, zvončari su tradicija, obiteljima zvončara, oni su ponos, a samom zvončaru, zvončari su se.

O emocijama, promišljanjima i osobnom doživljaju zvončara, progovaraju sin i otac, Sandro i Dino Sušanj.

³⁷Fotografija 8. – *Montura Zvonejskeh zvončari na Pust*. Fotografije iz privatne zbirke autorice završnog rada, nastala 2000. godine.

Autorica rada: *Povedite mi, ča van znači bit zvončar? Kakov zvončar mora bit? Ča j' to za vas?*

Sandro: *Mene znači bit zvončar čast, užanca. Va ten uživan više nego va pol drugeh stvari va živote. To ren više od gušta i z jubavi prema temu nego bilo ča drugo. Jednostavno, ne moren opisat. Sada san postal otac, sina volin najviše na svete, ali ne moren to merit zvončari, zvončari su neš deseto. Do sada san Rukavac šal deset puti, otac je bil trejset, a ja bin ga tel doteć, ko ne i preteć baren za jedanput. Kada reš zdolun, ne smeš se napit, moraš bit ozbiljan, čut starejeh i njihovi ordini. Ali z drugega kraja, moraš imet smeh na lice, moraš pokazat da to delaš z gušton. Ko ne reš, z gušton ni ne hod, budi doma.*

Dino: *Prva stvar to j' od rojena va krve, kad si otrok to prihvatiš i to ti j' normalno. Mi smo od tri, četire leta ponašali mići zvončići, lih po komune. Potle od, morda deset let smo veći zvonci posujevali i veževali okol pasa, bili su nan takoreć spreda mesto na bokeh. To j' čoveku stvarno va krve, stareji su bili va zvonceh, otac, barba, brat. I onda kada počneš, ili se ferma i ne re već aš ti se zameri, aš je teško, al si šal bez voji. A potle kada ganeš, već je drugo. Imaš febru, popij tabletu, hodi ča, škina te boli, al si čera malo bil pijan, stisni zubi i hodi. Kada počneš nosit, teško j' fermat. Ja bin se sada dal da još moren poč. Trejset let za redon san šal, potrefilo mi se j' da san i z vojski doma prišal, i da su me pustili kada mi j' nona umrla. Do tega broja ni prišal niki, da se zna.*

Autorica rada: *Dino, ča Van znači imet sina zvončara?*

Dino: *A to ti j' opet najveća čast kad nosiš zvonci i dočekaš da re sin nosit zvonci s tobun.*

Iz odgovora ispitanika, zaključak se nameće sam. Biti zvončar iznimna je ljubav, strast i ponos. Nešto što se njeguje od najranijeg djetinjstva, odgajanjem djeteta u tom duhu. Dani za vrijeme trajanja pokladnih običaja su vrijeme u kojem sve postaje manje važno, poštuju se neke druge vrijednosti, živi se nešto drukčija kultura. Kultura koju ne može svatko razumjeti, prihvatiti i voljeti, naročito ukoliko nije rođen i odgajan u takvom okruženju. *To rabi imet va krve* uzrečica je kojom zvončari često nastoje približiti ljubav prema ovom običaju, onima koji ga ne razumiju.

11. Uloga žena

Danas je neprihvatljivo da žena nosi zvona, čak niti za šalu. Zvončari su previše ozbiljna tema da bi se itko time šalio. (Nikočević, 2014:125)

Slijedeći tu tvrdnju, zaključujemo da su žene u cijeloj kulturi zvončara, na marginama društva. Muškarac je onaj *ki nosi zvonci*, dok *ženskoj ni mesto med zvončari*. No, činjenica je da bi se bez žena u pozadini, cjelokupni zvončarski performans, vrlo teško odigrao. Ženska je uloga servisnog karaktera, uloga koja se ne vidi u trenutku kada pogledate zvončara. No, u istom tom pogledu vidite gotovo sve što je napravila žena.

Njezina je uloga izraditi papirnato cvijeće za klobuk. Nekada su *Zvonećanki* zajednički izrađivale cvijeće, okupljajući se kod jedne od njih. No danas to više nije slučaj. Danas svaka žena samostalno izrađuje cvjetove uz eventualnu pomoć žena iz uže obitelji. Poneka žena izrađuje i cijeli klobuk, no to je češće muški posao.

Žene, pripremaju odjeću zvončaru, brinu se o tome da bude čista, uredna i opeglana. Za dane kada zvončari *obahajaju komun*, žene pripremaju stol. Različita slatka i slana tradicionalna jela.

Kao i zvončari, i žene su odgajane u tom duhu, na svoju ulogu ne gledaju kao na potlačenu, već je obavljaju sa zadovoljstvom, čašću i ponosom. Ljubav koju žene gaje prema ovom običaju očituje se upravo, kroz pripremu svog zvončara za tradicionalni zvončarski pohod ili pohod po selu. Gastronomska priprema, razne slastice i slani specijaliteti, ogled su također ljubavi i poštivanja običaja, ali i dobrodošlice zvončara u kuću domaćice.

12. Rožice

Zvonejske rožice, razlikuju se od papirnatih cvjetova ostalih zvončarskih skupina. Izrađuju se po segmentima, zatim slažu u cjelinu, dok kod drugih cvjetova to nije slučaj. Upravo zbog toga je njihova izrada nešto dugotrajnija i napornija. *Rožice* na *zvonejskih klobukeh* mogu biti isključivo *šipki*. Druge zvončarske skupine nemaju određenu vrstu cvjetova na svojim *klobukima*, *Zvonećani* to imaju. Također, rožice se ne smiju izrađivati u plavoj boji, već samo u prirodnim bojama ruža.

Za izradu latica izrežemo krep papir na pravokutnike jednakih dimenzija. Dva gornja vrha pravokutnika iglom za pletenje uvijemo prema sredini, isto napravimo i sa dijelom koji ostane među njima. Prostor ispod dijelova koje smo uvili prema sredini, prstima rastegnemo, formirajući polukrug. Na isti način izrađujemo i listove. Tučak izrađujemo tako da trakicu krep papira uvijemo među prstima, a iglom za pletenje vrh oblikujemo u tučak. Za slaganje *rožice* potrebno nam je desetak latica, jedan list, te jedan ili dva tučka.

Slaganje započinjemo tučkom, zatim polukružno slažemo laticu po laticu, čvrsto držeći do sad složeni dio. Na samom kraju dodamo list, a zatim sve učvrstimo mekanom žicom. Odrežemo neuredni donji dio i cvijet je gotov.

Za jedan klobuk, prosječno je potrebno izraditi između šezdeset i sedamdeset papirnatih cvjetova.

1. korak: izrezati krep papir na pravokutnike jednakih dimenzija.

Fotografija 9.³⁸

2. korak: dva gornja vrha pravokutnika iglom za pletenje uvijemo prema sredini, isto napravimo i sa dijelom koji ostane među njima.

Fotografija 10.³⁹

³⁸ Fotografija 9. – Prvi korak izrade cvjetova od papira.

³⁹ Fotografija 10. – drugi korak izrade *Zvončarskeh rožic*. Autorica fotografije: autorica završnog rada.

3. korak: prostor ispod dijelova koje smo uvili prema sredini, prstima rastegnemo, formirajući polukrug.
4. korak: tučak izrađujemo tako da trakicu krep papira uvijemo među prstima, a iglom za pletenje vrh oblikujemo u tučak.

Fotografija 11.⁴⁰

Fotografija 12.⁴¹

⁴⁰ Fotografija 11. – treći korak izrade *Zvončarskeh rožic*. Autorica fotografije: autorica završnog rada.

⁴¹ Fotografija 12. – četvrti korak izrade *Zvončarskeh rožic*. Autorica fotografije: autorica završnog rada.

5. korak: slaganje započinjemo tučkom, zatim polukružno slažemo laticu po laticu, čvrsto držeći do sad složeni dio.

Fotografija 13.⁴²

⁴² Fotografija 13. – peti korak izrade *Zvončarskeh rožic*. Autorica fotografije: autorica završnog rada.

6. korak: na samom kraju dodamo list, a zatim sve učvrstimo mekanom žicom.

Fotografija 14.⁴³

Fotografija 15.⁴⁴

⁴³ Fotografija 14. – šesti korak izrade *Zvončarskeh rožic*. Autorica fotografije: autorica završnog rada.

⁴⁴ Fotografija 13. – šesti korak izrade *Zvončarskeh rožic*. Autorica fotografije: autorica završnog rada.

13. Hrana i piće

Žene za dan kada zvončari obilaze svoje selo i ulaze u kuće domaćina pripremaju prave male gozbe tradicionalnih jela. Nekada su stolovi bili u svakom domu podjednaki, dok danas raznolikost jela ovisi o vještinama i spretnosti domaćice.

Na *Pust* na Zvonećoj na stolu se uvijek nalazi repa, *kobasice*, *ulenjaki* i *presnac*. Tradicionalna su to jela, opstala još od nekog davnog vremena kada je materijalna situacija bila znatno drukčija nego danas, pa su se jela pripremala od onog što je svaka domaćica imala kod kuće.

Repa, težačka namirnica koja će zvončara držati sitim duži period, *kobasice*, mesne prerađevine koje su *Zvonećani* izrađivali svake zime. Slatka jela također su bila vrlo jednostavna: *ulenjaki*, tj. fritule izrađivane od domaćih, dostupnih sastojaka, jaja, brašna i mlijeka, te *presnac*, kolač od staroga kruha i grožđica.

Danas su ova jela i dalje omiljena te se često izrađuju, kako zbog njihovog okusa i mirisa koji mnoge podsjeća na djetinjstvo i neka minula vremena, tako i zbog poštivanja tradicije. Mnoge mlade žene i djevojke ponose se receptima svojih *nona*, te ih spremaju upravo za vrijeme *zvončarskeh obahajanji*.

Prema kazivanjima zvončara vidljivo je kako ističu velike količine hrane i pića koje se ne pojedu. Naime, zvončari u svakom domu konzumiraju određenu vrstu hrane ili pića, pa priprema velikih količina nije potrebna te često propadne. No, isto tako naglašavaju *lepo je videt kada j' stol pun*. Tom se mišlju vode i domaćice koje pripremaju stolove, smatrajući da se njihovo umijeće u kuhinji očituje količinom hrane na stolu.

U nastavku nalaze se dva recepta koja se godinama nalaze u obitelji autorice rada.

Repa (*more z palentun al bez*)

Rabi nan:

Dve kila kisele repi

Česan

Malo suhega mesa

Panceti

Fažol

Kako storit:

Naribani kiselu repu skupa z česnon i suhen meson kuhat okol dve uri. Kada se prokuha stavit zapešt (po gušte). Potle dve, dve i pol uri storit malo prežiga i stavit va repu. Pustit još kvarat uri pa dodat skuhan fažol.

Repu se more jist i teplu i mrzlu. Z kruhon al palentun.

Presnac

Rabi nan:

Kilo kruha

Šezdeset dek cukara

Pol kila masti (ko j' masla stavit maslo)

Četrdeset dek cizib

Pol litri mleka

Deset jaj

Malo caneli

Kako storit:

Zame se kilo suhega kruha (ako j' boji kruh, boji je i presnac) i namoči se va pol litri mleka. Kad se kruh razmoči stavit nutar šezdeset dek cukara, pol kila masla, četrdeset dek cizib, malo caneli i deset jaj. To se se skupa dobro zmeša, stavi va furmu i peć. Peče se okol pol uri na dvjesto stupnji.

Rezat i jist kada se ohladi, najboje drugi dan.

13.1. Piće

Ispijanje alkoholnih pića, naročito vina, uobičajeni je ritual za vrijeme zvončarskih pohoda.

Zanimljivo je prikupljanje velike količine vine na dan posjeta *Rukavačkih zvončari*. S obzirom da zvončari taj dan ne posjećuju pojedinca već cijelo selo, potrebno je sudjelovanje cijelog sela u pripremi hrane i pića. S toga svaka obitelj u selu donira određenu količinu vina, te se svo to vino sakuplja i ulijeva u veliku drvenu posudu, *brentu*.

U kućama domaćina, zvončare dočekaju *bukaleti z vinon*, u modernije vrijeme sokovi, gazirana pića i *kafe*.

14. Zaključak

Promatrajući zvončarske običaje Zvoneće kako u suvremenom, tako i u tradicionalnom kontekstu, uočavamo momente promjene, ali i konstantnosti. Mijenjale su se materijalne prilike tog područja, sukladno tome mijenjala se i kultura zvončara. Promijenila se njihova *montura*, postala uniformirana, danas su odstupanja u odjeći zvončara nedopustiva, dok su nekad bila uobičajena i u potpunosti prihvaćena. Mjesta i putevi ophoda, također su ostali nepromijenjeni. No promijenila se njihova struktura, s obzirom na napredovanja u građevini i raznim drugim tehnologijama, putevi kojima danas *Zvonejski zvončari* koračaju, više nisu *beli puti*, sada su to asfaltirane ceste.

U današnje vrijeme među zvončarima vlada trend odlaska na različite manifestacije diljem Hrvatske, no *Zvonejski zvončari*, zajedno sa *Rukavačkim zvončarima* jedini nisu prihvatili takve običaje. Oni ostaju na svom teritoriju, te i dalje smatraju da zvončare valja posjetiti na izvornom pohodu, te u takvim okolnostima doživjeti njihovu moć tjeranja zime.

Zvončari više nisu na marginama društva, oni su sada u središtu zbivanja, dio su nematerijalne kulturne baštine kojom se ponose i oni ne tako usko i emocionalno vezani za njihovo postojanje i ophođenje.

Iako minimalno, promijenila se i ženska uloga. Žene danas same izrađuju cvjetove od krep papira, više ih ne izrađuju u društvu drugih žena zvončara. No i dalje skrbe o finesama izrade, o odjeći zvončara i hrani koju će pripremiti na dan kada zvončari obilaze svoje selo.

Ono što je još uvijek srž *Zvonejskih zvončari* i što bez obzira na opadajući broj muškaraca, Zvonećane veže za ovaj običaj, je neizmjerljiva ljubav i čast biti zvončar. Ponos koji njihove obitelji osjećaju u te dane, nemjerljiv je i neopisiv. Zvonećani i dalje imaju svoju mikro kulturu postojanja i življenja običaja. Pripadnici su zatvorene grupe s velikim brojem ljudi različitih pogleda na svijet, no istim pogledom na zvončarske običaje Zvoneće.

Iako je jedina konstanta u svijetu promjena, činjenica je da se stvari poput želje i svjesnosti za očuvanje običaja te ljubav prema njima ne bi trebale mijenjati. Ukoliko promijenimo njih, promijeniti ćemo i ono što su nam preci ostavili kao veliko nematerijalno kulturno bogatstvo, sa zadaćom da ga očuvamo.

15. Popis literature

1. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Godišnji pokladni ophod zvončari s područja Kastavštine.
Dostupno na: <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=5232> (23. travnja 2019.).
1. Gržinić, J. 2011. Roman „Zvoneća svojni“ Franje Matetića (povijest u svjetlu onomastičke analize), *Folia Onomastica Croatica* (20), 64. – 99.
2. Nikočević, L. (2014.), *Zvončari i njihovi odjeci*, Naklada Kvarner, Institut za etnologiju i folkloristiku, Etnografski muzej Istre/ Museo etnografico dell'Istria , Novi Vinodolski, Zagreb, Pazin.
3. Host, M. (2013.), *Halubajski zvončari*, Viškovo, Halubajski zvončari.
4. Šepić-Bertin, F. (1997.) *Zvončari, partenjaki, feštari, maškare*. Izdavački centar Rijeka, Rijeka.

16. Popis fotografija

1. Fotografija 1. – *Zvonejski zvončari* – zvončari z *tri zvonca i klobukon*.
2. Fotografija 2. – *Zvonejski klobuk*.
3. Fotografija 3. – *Ovčja koža*.
4. Fotografija 4. – *Balta*.
5. Fotografija 5. – *Zvonejski zvončari '60-ih godina*.
6. Fotografija 6. – *Zvonejski zvončari na svom tradicionalnom ophodu 1961. godine*.
7. Fotografija 7. – *Zvončar i maškara plešu na dan Pusta na Zvonećoj. Nastala 80-ih godina*.
8. Fotografija 8. – *Montura Zvonejskeh zvončari na Pust*. Nastala 2000.godine.
9. Fotografija 9. – *Prvi korak izrade Zvončarskeh rožic*.
10. Fotografija 10. – *drugi korak izrade Zvončarskeh rožic*.
11. Fotografija 11. – *treći korak izrade Zvončarskeh rožic*.
12. Fotografija 12. – *četvrti korak izrade Zvončarskeh rožic*.
13. Fotografija 13. – *peti korak izrade Zvončarskeh rožic*.
14. Fotografija 14. – *šesti korak izrade Zvončarskeh rožic*.
15. Fotografija 15. – *šesti korak izrade Zvončarskeh rožic*.
16. Fotografija 16. – *autorica završnog rada u dobi od 4 godine, sa Zvonejsken klobukon na glavi, te Zvonejskim zvončarom u pozadini*.

17. Prilozi

17.1. Rječnik

Balta ili *mačuka* – dio zvončarske opreme koji zvončar drži u ruci, najčešće asocira na oružje ili oruđe.

Brageši – hlače.

Brageši od trliža – tamnoplave radničke hlače.

Črni postoli – crne cipele.

Fijok – mašna.

Jedan zvonac – Jedno zvono.

Jelvica – grančice jele.

Judi – ljudi.

Juhuhat – vikati.

Krabujosnica – dijalektalni naziv za klobuk ukrašen papirnatim cvijećem.

Kriča – buka.

Mačići – kolokvijalni naziv za male bijele pupoljke vrbe lve.

Maškara – u ovom kontekstu maska koja pokriva glavu zvončara.

Matačit – ludovat.

Montura – oprema.

Pust ; dan pusta – utorak, dan prije *Pepelnice*.

Sekiri – sjekire.

Stomanja na kvadri – košulja sa uzorkom kvadrata, najčešće sa nijansama crvene boje.

Turki – Turci.

Vetura – auto.

Zmislet – sjetit se.

17.2. Zvončari iz ženske perspektive

U pričama o zvončarima, žene su uvijek po strani. Ne spominju, se ne govori se o njima, osim ukoliko su izvele poneku nepodopštinu. Sami zvončari teško shvaćaju ljubav žena prema tom običaju. Često im se obraćaju govoreći *Ženskoj ni mesto med zvončari, Ča pak ti o zvončari znaš*. No, autorica ovog rada, mlada je žena koja živi ove običaje i često se pokušava oduprijeti predrasudama.

Od najranijeg djetinjstva odgajana je na način da poštuje i čuva ove tradicionalne običaje. Spletom okolnosti, nekoliko je godina bila jedino žensko dijete u obitelji, te su joj stariji, muški članovi obitelji bili uzor. U svemu, pa tako i u pogledu na zvončare, u njihovu štovanju i čuvanju. Činjenica da se žene u tom periodu omalovažavaju i da nemaju nikakvo pravo glasa niti izricanja mišljenja, silno ju je žalostila. S toga je sve promatrala, ali u tišini. Približavala se zvončarima na sve moguće načine i trudila se silno biti jedna od njih, no to je u doslovnom smislu potpuno nemoguće. Žena nikada nije bila niti će biti dio zvončarske grupe, ona je isključivo netko sa servisnom ulogom.

No, kako žena koja zvončare, pomalo i idealizira, njih zapravo vidi?

Vidi ih kao neizmjereno bogatstvo, neprocjenjivo blago i nešto što treba čuvati i zaštititi na sve moguće načine. Trudi se populaciji približiti zvončare, njihovu kulturu i način življenja običaja, no bez da dozvoli podsmijevanja, ismijavanja i kriva tumačenja. Žena koja silno želi biti dio takve grupe, svojim promatranjem, istraživanjem, propitkivanjem i analiziranjem, iskazuje ljubav i poštovanje prema takvom tradicijskom bogatstvu.

Žena koja poštuje zvončare, neizmjereno se ponosi da su njezini *nonići, otac*, te bliži članovi obitelji zvončari. Takva žena razumije svoje prijatelje koji pod cijenu otkaza na radnom mjestu dolaze i onda kada rade daleko od zavičaja, da bi taj dan bili dio svoje grupe, živjeli ove običaje.

Ovakva će žena pripremiti gozbu na dan *Pusta*, a na dan *kada Zvonećani redu Rukavac*, skrivati suzu od ponosa. U danima pokladnih običaja, bit će podrška svom partneru, takva žena priželjkuje muške potomke kojima će prenijeti svu svoj ljubav i čežnju za time da budu članovi ovakve grupe jer, članove te grupe povezuju snažne sponse ponosa i pripadnosti svome kraju. No, ta žena nikada neće biti dio grupe. Ona će uvijek ostati nećija unuka, kćer, žena koja izrazito dobro razumije mušku ljubav

prema zvončarima, *ona ka zna oprtit i vezat zvonci, ona ka ima mot*, ali u konačnici, ona će uvijek biti ona.

Fotografija 16.⁴⁵

⁴⁵ Fotografija 16. – autorica završnog rada u dobi od 4 godine, sa *Zvonejsken klobukon* na glavi, te *Zvonejskim zvončarom* u pozadini. Fotografija iz privatne arhive autorice završnog rada. Fotografija nastala 2000. godine.

18. Sažetak

Za potrebe pisanja završnog rada na temu *Zvončarski običaji Zvoneće u suvremenom ruhu*, provedeno je pet intervjua, no u radu su prikazana samo tri. Fotografije koje se nalaze u radu ili su rad autorice ovog rada ili se nalaze u njezinoj obiteljskoj arhivi. Promatrajući i analizirajući zvončarske običaje, cijelim se radom uspoređuju zbivanja minulih vremena i sadašnjice. Nastoji se dočarati emocije koje stanovnici Zvoneće i Kastavštine gaje prema zvončarskim običajima. U radu se također proučava uloga žena kao i njihovo viđenje zvončara. Usporedno se proučavaju dva različita pohoda *Zvonejskeh zvončari*, također kroz prizmu minulih i sadašnjih vremena.

For the purpose of writing the final paper with the topic *Contemporary bell ringers customs of Zvoneća*, 5 interviews have been concluded, though only three have been included in the paper. Photographs included in the paper are either created by the author of the paper itself, or they're a part of the author's family archive. By observing and analyzing bell ringer customs, throughout the paper one can find comparisons of the events of the past with those still actual. The intention is to bring forward the emotions the people of Zvoneća and *Kastavština* have towards bell ringer customs. The paper is also about the role of women in these customs and traditions, as well as how they perceive the bell ringers. Two separate processions of *Zvonejski zvončari* are being observed through comparison of contemporary times and those of the past.

Ključne riječi/ Keywords:

Zvoneća, *Zvonejski zvončar* / *Bell ringers of Zvoneća*, običaji/customs, tradicija/tradition, *Pust*.